

מבעל דף היומי בעיון

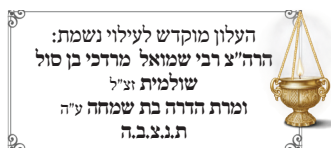
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע, מ"א, ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

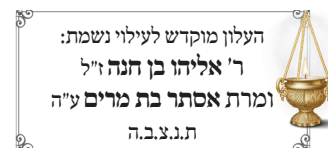
יום א' י"ג אייר - שבת י"ט אייר תשפ"ה

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

מסכת שבועות י"ט"ז

בס"ד שבוע פרשת אמור

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

דף י' ע"א

ר"ח נמי איקרי מועד, כדאמר אב"י, דאמר אב"י תמוז דההיא שתא מלווי מלווה, דכתיב קרא עלי מועד לשבור בחורי.

ומה שראש חודש נקרא מועד כתב הבן יהוידע דמלבד שלעתיד יהיו כל ראשי חדשים מועדים גמורים, הנה גם לעת עתה איכא טעמא לקראו מועד בשביל שקביעות המועדים תלויים בו.

והנה מבואר מסוגיא זו שתשעה באב היה מקדמת דנא יום מועד לפורענות, ולכן סובבה ההשגחה העליונה שאותה שנה יהיה תמוז מלא, וזה מה שאמר קרא עלי מועד, ראש חודש מאוחר, כדי לשבור בחורי, כי אז נפלה אותה בכיה של חנים בליל תשעה באב, משמע שאם לא היה אותו תמוז מלא והיה אותו לילה נופל בליל י' באב לא היתה באה עלינו אותה פורענות, אם מצד שלא היו בוכים, או שלא היו המרגלים מצליחים באותו מעשה שלהם, והזמן גרם.

ובאמת הוא מפורש בזהר [בראשית ק"ע ע"ב] שמדבר על מצות גיד הנשה, דשס"ה מצות לא תעשה כנגד שס"ה גידין שבאדם וכנגד שס"ה ימות השנה, וגיד הנשה הוא כנגד תשעה באב, שהוא כנגד הס"מ, וכתב הזוהר, ויאבק איש עמו, בכל יומי שתא ובכל שייפין דיעקב, ולא אשכח בר ההוא גיד הנשה, מיד תשש חיליה דיעקב, וביומי שתא אשכח יום תשעה באב, דביה אתתקף ואתגזר דינא עלנא, ואתחרב בי מקדשא. ע"כ. דהס"מ נאבק עם יעקב כל ימות השנה ובכל אברי הגוף, ולא מצא מקום לחול רק בגיד הנשה וכנגדו בימות השנה בתשעה באב, ולכן אז התגבר בכוחו ונגזר הדין עלינו ונחרב בית המקדש.

ובספר לשם שבו ואחלמה [ספר הדע"ה ח"א דרוש ו' סימן ד'] האריך בשורש ענין זה מדוע נברא זמן זה מועד לפורענות, עיי"ש.

דף י' ע"ב

אמר עולא אמר רבי יוחנן תמידין שלא הוצרכו לצבור נפדין תמימים.

ומסקנת הגמרא שטעם הדבר הוא כי לב בית דין מתנה עליהם שאם לא הוצרכו יהיו קדושים רק לדמיהם ויפדו תמימים, ופירוש לב בית דין הוא שלא התנו על כך במפורש, אלא הוא שבסתמא לוקחים אותם על דעת כך, ולכן אמרו דבמילתא דלא שכיחא לא אמרינן לב בית דין מתנה, ורבי שמעון חולק דלא אמרינן לב בית דין מתנה, וצריך לומר שדעתו דלא מועיל לומר דבסתמא עשו על דעת כך, דהוי כדברים שבלב, אלא בעינן תנאי מפורש, ובכל האופנים שבסוגיא לא מצינו שהיו מתנים בפירוש, ובכל דבר שיש דרך לפדותו סבירא ליה לרבי שמעון דלא אמרינן לב בית דין מתנה, ולכן כאן בתמידים שלא הוצרכו שיש עצה שירעו עד שיסתאבו לא אמרינן לב בית דין מתנה. אמנם כמו שבענין דברים שבלב אמרינן שיש דברים שהם כאילו התנה עליהם אף שלא אמר בפירוש, כי כך הוא הדבר בלבם ובלב כל אדם, כן הוא גם כאן, דרבי שמעון מודה דאמרינן לב בית דין מתנה במקום שאין עצה של ירעו עד שיסתאבו דאמרינן לב בית דין מתנה, דכן מפורש במנחות [ע"ט ע"ב] דדוקא היכא דאיכא תקנתא ברעיה פליג רבי שמעון, כך כתבו תוספות בזבחים [ז' ע"א ד"ה דלמא].

ולשון הרמב"ם [הלכות שקלים פרק ד' הלכה י"א א"ב], משיגי' ראש חדש ניסן אין מקריבין קרבנות הצבור אלא מתרומה חדשה, ואם לא באה החדשה לוקחין מן הישנה, לפיכך

כולל ומכון ראש פינה:

אם הגיע ראש חדש ניסן ויש עמהן בהמות לתמידים מתרומה ישנה פודין אותן ויוצאין לחולין אף על פי שהן תמימין ויפלו דמיהן לתרומה ישנה שמקייצין בה את המזבח, שתנאי בית דין הוא על כל הבהמות שלוקחין לתמידין שאם לא יהיו צריכין להן יצאו לחולין.

[הלכה י"ב] וכך היו עושין במותר הקטרת, משיגיע ראש חדש ניסן מחללין אותו על שכר האומנין וחוזרין מעות השכר לקיץ המזבח ונוטלין האומנין מותר הקטרת בשכרן וחוזרין ולוקחין את הקטרת מהן מתרומה חדשה כדי להקריבה ממעות תרומה חדשה, ואם אין להן תרומה חדשה מקטירין אותה מתרומה ישנה.

דף י"ב ע"א

ולר"ש דלית ליה לב ב"ד מתנה עליהן, מאי עבדין להו א"ר יצחק א"ר יוחנן מקייצין בהן את המזבח.

לכאורה צריך להבין מה השאלה, הרי כבר כתבנו לעיל דרבי שמעון חולק רק במקום שיש עצה שירעו עד שיסתאבו, וגם כאן נאמר שירעו עד שיסתאבו. וכתב הריטב"א בשם רש"י שזו אינה קושיא, דהא אפשר להו ברעיה, אלא זו שאלה ששואלת הגמרא מאי תקנתא עביד להו שיהו הם עצמן קריבים, דכיון שהופרשו להקרבה והם תמימים, כל מאי דאפשר לתקוני בהו שיהו הן עצמם קריבין אית לן למעבד.

ולכאורה צריך לומר לפי פירוש הריטב"א שכונת השאלה היתה האם יש עצה להקריב אותם עצמם, והגמרא ידעה בשאלה שהאפשרות היחידה לזה היא להקריבם לקיץ המזבח, ורבי יוחנן באמת אמר שזה מה שעושים בהם. אמנם לשון הגמרא לא משמע כך, וצריך לכאורה לומר שלפי מה שכתבנו לעיל שרבי שמעון לא חולק על עצם הסברא של בית דין מתנה רק סבירא ליה שלא נוקטים כן רק באופן שאין פתרון של רעיה, אם כן לא מסתבר שלוקחים כל שנה ושנה תמידים שילכו לרעיה, ולכן שאלה הגמרא מה עושים בהם, דמסתבר שאפשר גם לרבי שמעון להקריב אותם עצמם על גבי המזבח, ואמר רבי יוחנן שמקייצים בהם בגופם את המזבח, דהיו עולה ונשארו עולה.

ומי גילה רז זה לרבי יוחנן, כתב רש"י דלמד כן רבי יוחנן ממה דאמר רבי שמעון במשנה בשעיר שלא קרב בזה יקרב בזה משום טעמא דכולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו, אלמא אף על גב דלאו היינו דההיא כפרה גופה כיון דשייכא במקצתה קרב לה, ה"נ אלו שלוקחו לצורך תמידין ולא הוצרכו יקרב לקיץ המזבח שהרי לשם עולה הופרשו וקיץ נמי עולה.

והריטב"א פירש דרבי יוחנן מסברא אמר לה דלרבי שמעון לא עבוד תקנתא שיהיו נפדין תמימים, משום

דפדין תמימים דבר של חדוש גדול, דהא בבהמה טמאה ופדה בערכך כתיב, ואי אפשר לומר חידוש זה אלא בטעם לב ב"ד מתנה, אבל לקיץ בהן את המזבח א"צ ללב ב"ד מתנה, דהוי כמותנה ועומד שנתקן בהם את המזבח שלא יהא בטל, וכאילו פירשו כן בשעת הפרשתן.

ולפי זה יש שלש דרגות בענין זה אליבא דרבי שמעון, היכא דאי אפשר שירעו עד שיסתאבו אמרינן דמודה רבי שמעון דאמרינן דבסתמא לב בית דין מתנה, והיכא דעומד לקיץ המזבח הרי הוא כאילו התנו במפורש, והיכא דליכא למימר לא כך ולא כך אמרינן ירעו עד שיסתאבו.

ומה שאמרו ומודה ר"ש בשעירי חטאת שאין מקייצין בגופן אלא בדמיהן, לפי הריטב"א פירשו דדילמא הוה ס"ד דנימא הכי גם בשעירי חטאת שלא הוצרכו שיהא כמותנה ועומד שיבאו לתיקון המזבח שלא יהא בטל, הוצרכנו לומר דמודה רבי שמעון דלא אמרינן הכי משום גזירה דלאחר כפרה אטו לפני כפרה. דלפי הריטב"א עיקר הענין הוא דתיקון המזבח שלא יהיה בטל הוא דבר יסודי, ולכן הוי כאילו התנו על כך בפירוש, ולכן היתה הוה אמינא שגם בשעירים הנ"ל יקייצו בגופם דהוי כאילו התנו. אמנם לרש"י צריך להבין מהיכי תיתי שיקייצו בגופם, הלא אין גופם עולה.

ואף שאמרו שלחכמים תמידין שלא הוצרכו נפדים תמימים, מכל מקום כתב הריטב"א דאף לחכמים אם רצו יכולים להקריבם לקיץ המזבח. ולפי זה צריך לומר שלב בית דין הוא להתנות שאם ירצו יפדום תמימים ואם ירצו יקריבום לקיץ המזבח.

אשם שמתו בעליו או שנתכפרו בעליו ירעה עד שיסתאב, וימכר ויפלו דמיו לנדבה, רבי אליעזר אומר ימות, רבי יהושע אומר יביא בדמיו עולה.

בראשונים בסוגיין ובעוד מקומות בש"ס יש מחלוקת בדין מותר אשם שדינו שהולך לרעיה, והגמרא בכמה מקומות אומרת שהכלל הוא כל שבחטאת מתה באשם רועה, ומשמע שהוא הלכה למשה מסיני. ומאידך אמרינן בגמרא בפסחים [ע"ג ע"א] דאמר רב הונא שאשם שניתק לרעיה ושחטו סתם כשר לעולה, חזינן דהוא גופו נהיה עולה. ודעת רבינו תם דבאמת ההלכה למשה מסיני היתה שכל שבחטאת מתה באשם קרב עולה, רק מדרבנן הצריכו רעיה, ולכן אמרו לשון כל שבחטאת מתה באשם רועה, אבל באמת אין צריך מן התורה לרעיה. אמנם הרמב"ן והריטב"א בסוגיין סבירא להו דהיא מחלוקת הסוגיות, האם רעיה מדרבנן או מדאורייתא.

דף י"ב ע"ב

דרש ר"נ בר רב חסדא אין מקייצין בעולת העוף. אמר רבא הא בורכא.

יום הכפורים מכפר, חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר, שאם עשה יום הכפורים מכפר, ואם לאו אין יום הכפורים מכפר.

ולקמן מבואר דאף אם אכל ביום הכפורים מכפר לו יום הכפורים אם היה עדיין קודם השקיעה ועבר עליו רגע מהיום שלא אכל בו, ודעת רבי יהודה שיום הכפורים מכפר רק לשבים, וז"ל הרמב"ם [הלכות תשובה פרק א' הלכה א'] כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה, כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח, וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה, ויתודו וידוי דברים שנאמר והתודה אשר חטא עליה, וכן כל מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להן א במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו, וכן החובל בחבירו והמזיק ממנו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאות האדם.

ובהלכה ג', בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות, אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנאמר רשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו, ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם.

ובהלכות שגגות [פרק ג' הלכה י'], אין יום הכפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרין אלא על השבים המאמינים בכפרתן, אבל המבעט בהן אינן מכפרין בו, כיצד היה מבעט והביא חטאתו או אשמו והוא אומר או מחשב בלבו שאין אלו מכפרין, אף על פי שקרבו כמצותן לא נתכפר לו וכשיחזור בתשובה מבעיטתו צריך להביא חטאתו ואשמו, וכן המבעט ביום הכפורים אין יום הכפורים מכפר עליו, לפיכך אם נתחייב באשם תלוי ועבר עליו יום הכפורים והוא מבעט בו הרי זה לא נתכפר לו וכשיחזור בתשובה אחר יום הכפורים חייב להביא כל אשם תלוי שהיה חייב בו.

ויש לבאר מחלוקת רבי וחכמים האם עיצומו של יום מכפר או לא, שהיא מחלוקת בהבנת כפרת יום הכפורים, דאיתא בסוף יומא [פ"ה ע"ב] אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, מי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם

והסברא מבוארת בגמרא דהוא משום דאין קרבן עוף בציבור, וביארו תוספות היינו במותר המעות דאזלי לנדבה, אבל אם בא לפנינו עולת העוף עצמה מקריבים אותה לנדבה על המזבח דמה יעשו בה.

ומלשון תוספות משמע דהוא רק הוה אמינא, ולמסקנא באמת אין מקייצים בעולת העוף אף לרבא, אבל בתוספות תמורה [כ"ג ע"ב ד"ה ששה] איתא דהוא מחלוקת אם מקייצין בעולת העוף או לא, ורבא סבירא ליה דמקייצין, וכן איתא בריטב"א דהכי באמת סבירא ליה לרבא. והרמב"ם [הלכות שקלים פרק ד' הלכה ט'] כתב, מותר תרומת הלשכה וכן מותר שירי הלשכה לוקחין בו זכרים ויקרבו כולן עולות שתנאי בית דין הוא על כל המותרות שיקרבו עולת בהמה, אבל לא עולת העוף שאין בקרבנות הצבור עוף, ואלו העולות הבאין ממותר השקלים הם הנקראים קיץ למזבח. ע"כ.

אי דלא עבד תשובה, זבח רשעים תועבה.

וכאן קאי על כפרת שעיר המשתלח, והוא תימה, דשעיר המשתלח אינו קרבן ומה שייד לומר עליו זבח רשעים תועבה. ובאמת היא מחלוקת ראשונים, דהרשב"א כתב לקמן [כ"ג ע"ב ד"ה חומר] וז"ל, דיוה"כ בלא שעיר המשתלח מכפר משא"כ בשעיר שאינו מכפר אף על פי שהגרילו עליו אא"כ נשתלח, ושילוחו קרי קרבן לפי ששניהם שוים הקרב בפנים והמשתלח ושבים קרבן לד' והשני משלח לעזאזל. אמנם לפירוש השני יש לומר דאינו נחשב קרבן, עיי"ש. ותוספות הרא"ש שם כתב דשעיר המשתלח אינו נחשב קרבן, עיי"ש.

והרמב"ם [הלכות תשובה פרק א' הלכה ב'] כתב, שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל, שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשעיר המשתלח, והוא שעשה תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות, ומה הן הקלות ומה הן החמורות, החמורות הן שחייבין עליהם מיתת בית דין או כרת, ושבועת שוא ושקר אף על פי שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות, ושאר מצוות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם הקלות. ע"כ. ולכאורה הוא דלא כסוגיין דאף על עשה אמרינן שהוא זבח רשעים תועבה בלא עשה תשובה, וכאן הרמב"ם עשה כעין פשרה בזה. ועין באחרונים שיישבו דעת הרמב"ם בזה באופנים שונים.

דף י"ג ע"א

בעומד במדרו, ורבי היא דתניא, רבי אומר על כל עבירות שבתורה, בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה

ובאמת דעת הרשב"א והר"ן ודעת יש מפרשים בתוספות דיום הכפורים מכפר אליבא דרבי גם בלא שעיר המשתלח הקרבנות, אמנם לתירוץ אחר בתוספות וכן היא דעת הריטב"א, הכפרה היא על ידי יום הכפורים והקרבנות, ונפקא מינה לזמן הזה אליבא דרבי, אלא אם כן נאמר שהזכרת פסוקי הקרבנות מתקיים התיקון כמו בהקרבת הקרבנות בזמן הבית שיבנה מהרה. אמנם אין זה סתירה ליסוד שכתבנו למעלה, דיתכן שיום הכפורים הוא כמקוה, אך הוא כמקוה רק בצירוף הקרבנות.

דף י"ד ע"א

פרק שני

שתים שהן ארבע. נטמא וידע, ונעלמה ממנו הטומאה וזכור את הקדש, נעלם ממנו הקדש וזכור את הטומאה, נעלמו ממנו זה וזה ואכל את הקדש ולא ידע ומשאכל ידע הרי זה בעולה ויורד.

ובגמרא עלתה בתיקו הבעיא באם לא ידע שיעור טומאת שרץ האם נקרא העלמה, וכן בכן בבל שלא ראה מימיו מקום המקדש ונכנס לו בטומאה האם נחשב נודע ונעלם מכח ידיעת בית רבו שיש מקדש בעולם.

ולהלכה פסק הרמב"ם [הלכות שגגות פרק י"א הלכה א'], שינוי יש בשגגת טומאת מקדש וקדשיו מה שאין כן בשאר כריתות, שכל הכריתות כיון ששגג ונודע לו בסוף שחטא אף על פי שלא היתה לו ידיעה בתחילה הרי זה חייב חטאת, אבל בטומאת מקדש וקדשיו אינו מביא קרבן עולה ויורד עד שתהיה לו ידיעה לטומאה וידיעה לקודש או למקדש בתחלה וידיעה לטומאה וידיעה לקדש או למקדש בסוף והעלם בינתיים, כיצד נטמא ונכנס למקדש או אכל קודש, ואחר כך נודע לו שנטמא ושהיה טמא בשעה שאכל או שנכנס, ושקודש היה זה שאכלו או מקדש היה זה שנכנס לו, הרי זה פטור מקרבן עד שידע שנטמא ושזה קודש ושזה מקדש קודם שיכנס או קודם שיאכל, כיצד נטמא וידע שנטמא וידע שזה מקדש ושזה קודש, ואחר כך נעלמה ממנו הטומאה ושכח שנטמא ונכנס למקדש או אכל קודש, והוא יודע שזה מקדש ושזה קודש, או ששגג ושכח שזה מקדש או שזה בשר קודש והוא יודע שהוא טמא ונכנס או אכל, או ששגג או שכח שנטמא ושכח שזה בשר קדש ושזה מקדש ונכנס או אכל ואחר כך נודע לו דברים שנתעלמו ממנו, הרי זה מביא קרבן עולה ויורד בכל צד וצד משש מחלוקות אלו, ומניין שדין שגגת מקדש וקדשיו כך הוא, שהרי בשאר שגגות נאמר בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה ואשם או הודע אליו חטאתו אשר חטא, כיון שידע בסוף אף על פי שלא ידע בתחילה, ובטומאת מקדש וקדשיו

ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל. ע"כ. ובפשטות רבי עקיבא קאי על יום הכפורים שניתן לעם ישראל לכפרת עוונות, ובודאי הוא פועל בעצמותו, כמו שאנו מברכים מלך מוחל וסולח לעוונותינו וכו' בכל שנה ושנה, ואם הדבר תלוי ועומד בתשובה כיצד אדם מברך ברכה שיתכן שהיא שקר, דאין נמחל לו כי אין תשובתו כראוי, אלא בודאי יש מחילה לכל הדעות ולכל ישראל, והוא כמו שאמר רבי עקיבא דיום הכפורים הוא כמקוה, ומקוה מטהר אף בלא כונה, כי אם הרשע שברשעים והטמא שבטמאים ששונא כל טהרה יפול לים, הרי הוא טהור בין ירצה או לא ירצה, וכל אלו שהולכים לרחוץ בים אף שאין להם שום מחשבת טהרה אלא להיפך וד"ל, מכל מקום יוצאים מן הים טהורים, והדבר ביחודי שמעכב את הטהרה הוא החציצה הוא שאין כל האדם נכנס למים. וזו המחלוקת כאן, דלכולי עלמא יום הכפורים כמקוה, דביום הזה יכפר עליכם וכו' לפני ה' תטהרו, אנו כביכול ביום הזה עולים ונמצאים לפני ה' ומחוברים אליו, וזה רמז במה שאמר רבי עקיבא מי מטהר אתכם אביכם שבשמים, דהרי הבן הוא חלק מן האב וכשהוא חוזר אליו הרי הוא כלול בו והרי הם אחד, ונמצא שאדם נטהר מן החיבור למקור הטהרה, הבורא יתברך. אמנם דעת חכמים שאם האדם אינו שב הרי זה כחציצה המונעת את הטהרה, אך דעת רבי שבטהרת יום הכפורים לא שייכת חציצה, ורק בג' עבירות שהזכיר רבי אמרינן שהרי הוא כאדם שנכנס למקוה אך לא טבל בכל גופו, ראשו נשאר בחוץ, דיום הכפורים מכפר על עבירות השייכות לגוף, שהיא הטומאה של העולם הזה, ההליכה אחרי החומר ופיתויו, והוא השייך לנפש האדם, וכמדויק בפרשת יום הכפורים שמוזכר שם נפש, ועיניתם את נפשותיכם, כל הנפש אשר לא תעונה, אבל אלה ג' עבירות שייכות לחלק המחשבה שבאדם ועל זה לא שייכת כפרת יום הכפורים.

ולפי היסוד הנ"ל מבואר שעיקר הענין של כפרת יום הכפורים אליבא דרבי היא הטהרה מחלאת העוונות, דאדם השרוי בעוון הרי הוא טמא בטומאת הנפש, ומדויק שמתכפר לאדם אפילו כרת של יום הכפורים, שהרי הכרת הוא מחולאי הנפש, אמנם אם האדם לא עשה תשובה הרי הוא טהור כנ"ל, אמנם עדיין הוא נחשב למורד, ואם כן אף שנפשו נטהרה ויכול הוא עכשיו בקל לחזור לדרך הישר, אם אינו עושה כן עדיין הוא רשע וצריך כפרה על עצם המרד והמעל שבמעשיו, שהרי עצם המעשה לא נמחק, ולכן בודאי יהיה נידון על כך ויענש, ומיושב מה שהקשו במפרשים דלפי רבי למה נחרב בית המקדש, הלא התכפר להם הכל כל יום כיפור, דאף שנטהרו כנ"ל עדיין היו בחזקת מורדים ופושעים. ויש להאריך עוד בזה, ואין כאן מקומו.

נאמר ונעלם ממנו והוא ידע ואשם מאחר שנאמר ונעלם ממנו מכלל שהיתה שם ידיעה בתחילה ונאמר והוא ידע ואשם, הא למדת שהוא צריך ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים.

[הלכה ב'] נטמא וידע שנטמא וידע שזה קדש ושהוא מקדש אבל לא ידע באי זה אב נטמא ושכח שנטמא ואחר כך נכנס למקדש או אכל קדש ונודע לו אחר שנכנס או אחר שאכל באי זה אב נטמא הרי זה חייב קרבן אף על פי שלא ידע בתחלה באי זה אב נטמא הואיל וידע שהוא טמא הרי היתה שם ידיעת טומאה בתחילה, אבל אם נעלמו ממנו הלכות טומאה, כגון שנטמא בכעדרה מן השרץ וידע שהשרץ מטמא ולא ידע בשיעור ושכח שנגע בשרץ כלל ונכנס או אכל ואחר כך נודע לו שנגע בכעדרה מן השרץ הרי זה ספק אם חייב קרבן או פטור, וכן מי שלא ראה המקדש מימיו ולא הבין מקומו, אם נטמא וידע שנטמא ונכנס למקדש ולא ידע בתחילה שזהו מקומו שהרי לא ראהו מעולם, ואחר כך זכר הטומאה וידע שזה מקדש, הרי זה ספק אם ידיעה שיש מקדש בעולם ידיעה, או עד שידע מקומו תחילה, יראה לי שאלו החייבים קרבן מספק אינן מביאין קרבן שמא יכניסו חולין לעזרה, ואם תאמר והלא הטאת העוף באה על הספק ואינה נאכלת, מפני שהמביא אותה מחוסר כפורים אסור לאכול בקדשים עד שיביא כפרתו, אבל מי שאינו מחוסר כפורים אינו מביא קרבן מספק.

שאינ מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא, ואורים ותומים, וסנהדרין של שבעים ואחד, ובשתי תודות ובשיר; ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן, וכל ישראל אחריהם. הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת.

והיכן אפשר להוסיף, הלא אמרינן בכמה מקומות שתבנית הבית נתנה מיד ה', ואם כן אי אפשר לעשות שום שינוי בבית, כתב הרמב"ם [הלכות בית הבחירה פרק ו' הלכה י'] בית דין שרצו להוסיף על ירושלים או להוסיף על העזרה מוסיפין, ויש להם למשוך העזרה עד המקום שירצו מהר הבית ולמשוך חומת ירושלים עד מקום שירצו. ע"כ. הרי למדנו שדעת הרמב"ם דהשינוי שאי אפשר לעשותו הוא שאין לצאת מתחומי הר הבית, אבל כל הר הבית ראוי לכך ולא הוי שינוי. וכמובן מדברים כאן רק על העזרות, כי פשוט שמידות ההיכל והאולם אינן משתנות, וכן הוא כאן דמוסיפים על העיר ועל העזרות, העזרות דייקא.

ועוד למדנו שלירושלים אין גבולות מסויימים, ואפשר למשכה ולהוסיף עליה ככל שירצו, ולאחר שיקדשוה מותר לאכול שם קדשים קלים ומעשר שני, מיהו כל שמוסיפים צריך להיות בתוך החומה דוקא, ויכולים להרחיב החומה ככל שירצו.

[הלכה י"א] אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך וע"פ נביא ובאורים ותומים ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים שנאמר ככל אשר אני מראה אותך וכן תעשו לדורות, ומשה רבינו מלך היה.

[הלכה י"ב] וכיצד מוסיפין על העיר, עושין בית דין שתי תודות ולוקחין לחם חמץ שבהם והולכים בית דין אחר שתי התודות ושתי התודות זו אחר זו ועומדין בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה ועל כל אבן ואבן שבירושלים ואומר ארוממך יי' כי דליתני וגו', עד שמגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו ועומדין שם, ואוכלים שם לחם תודה אחת משתי התודות והשנייה נשרפת וע"פ הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו.

וזה מבואר לקמן [ט"ז ע"א] דעל פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת, ואמרינן לקמן שהפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת, ורש"י פירש דהכי הוה מעשה ועשו כן על פי חגי זכריה ומלאכי, משמע דמעשה שהיה כך היה, ואינו הלכה קבועה, אבל הרמב"ם כאן כתב זאת להלכה, ומשמע דבכל קידוש וקידוש היו צריכים הוראת הנביא לאכול אחת ולשרוף אחת, ויתכן שיורו אחרת, ולכן אם במהרה בימינו שיהיו לנו מלך וכו' נרצה לקדש את העיר יתכן שיורו שהחיצונה תאכל ולא הפנימית, דאם לא כן למה כתב הרמב"ם אחת נאכלת ואחת נשרפת ולא כתב איזו כמו בגמרא, אלא דהרמב"ם למד דההלכה היא לאכול אחת ולשרוף אחת, והנביא שהולך עמהם בקידוש העיר יורה להם איזה לאכול ואיזו לשרוף.

[הלכה י"ג] וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשיירי המנחה, מה ירושלים התודה שנאכלת בה מקדשתה אף העזרה שיירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו. ע"כ.

ולא נתבאר היכן היו הולכים, אם מלפנים מן החומה או חוץ לחומה, דאם נאמר שהלכו לפנים מן החומה נמצא שאין החומה מקודשת, ואם הלכו חוץ לחומה נמצא שמקום הלכום חוץ לחומה קדוש אף שהוא חוץ לחומה, ואם אינו ראוי לקידוש כיצד הלכו שם. ורש"י פירש שהעמידו את שתי התודות מחוץ לחומה, וביאר הרשב"א שגם חוץ לחומה התקדש במקום הלכך שתי התודות, דאם לא כן היו נפסלות ביוצא. ודעת תוספות שהלכו מבפנים, ואף על פי כן נתקדשה החומה, שהיה בדעתם לקדשה, וצריך לומר לתוספות שלא מקום ההילוך ולפנים מקדש, אלא מעשה ההילוך מקדש, ולפי זה לא היו צריכים לדקדק ללכת סמוך לחומה בכל האפשר. והרשב"א כתב דדעת רש"י נראית יותר, דלפי זה מובן לשון פנימית שנקטה הברייתא, דהיינו זו הסמוכה לחומה.

דף ט"ז ע"ב

ת"ר שיר של תודה בכנורות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים, ואומר ארוממך ה' כי דליתני וגו', ושיר של פגעים, ויש אומרים שיר של נגעים וכו' וחוזר ואומר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה על עמך ברכתך סלה.

וברמב"ם דהבאנו לעיל מזכיר רק ארוממך ה' וגו', והביאור בזה הוא כרש"י שכתב שהיו אומרים ה' מה רבו צרי על הבנין בבית שני שהיו להם שואים וצרים ומלעיגים הרבה, ודבר זה הוא לפי הזמן, ולכן הרמב"ם שכתב כאן את ההלכה כיצד מקדשים לא הזכיר מזמור זה דלא שייך לעצם הקידוש אלא לפי הזמן שהיו בו כך אמרו. אמנם בלשון הברייטא משמע שכך אומרים בכל קידוש, דנקט לשון חוזר ואומר ולא וחוזר ואמרו. ואפשר דכל שיר ראוי לזה, רק אלו המזמורים אמרו ולכן לא דקדק בזה הרמב"ם.

דף ט"ז ע"א

איתמר, רב הונא אמר בכל אלו תנן, רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן. רב הונא אמר בכל אלו תנן, קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, ועזרא זכר בעלמא הוא דעבד; רב נחמן אמר: באחת מכל אלו תנן, קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא, ועזרא קדושי קדיש אף על גב דלא הוו אורים ותומים.

והרמב"ם פסק כרב הונא, וז"ל [הלכות בית הבחירה פרק ו' הלכה י"ד], כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור, וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה, לא במעשיו נתקדש המקום, שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתה וקידשן לעתיד לבא.

[הלכה ט"ז] לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.

אמנם בכמה מקומות אמרנו שבטלה קדושת הארץ בחורבן בית ראשון, ונתחייבו בתרומות ומעשרות רק לאחר כיבוש עזרא, ולכאורה זה סותר דברי הרמב"ם הנ"ל, כתב הרמב"ם [הלכה ט"ז], ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה

לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים, אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואף על פי שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה. ע"כ. זו סברת הרמב"ם ושיטתו.

אמנם הראב"ד חלק עליו [בהלכה י"ד] וכתב, א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמרא אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י, ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר, לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת.

והרי אלו שתי שיטות הפוכות, דלהרמב"ם בחורבן ראשון בטלה קדושת הארץ ולא קדושת ירושלים והמקדש, ולראב"ד הוא להיפך, דקדושת ירושלים והמקדש בטלה בחורבן השני, וקדושת הארץ יתכן שלא בטלה בחורבן השני, והנפקא מינה הגדולה בכל הנ"ל היא לגבי עליה להר הבית בזמן הזה שכולנו טמאים, ואכמ"ל.

ולענין קדושת הארץ כתב הרמב"ם [הלכות שמיטה ויובל פרק י"ב הלכה ט"ז], אין סומכין אלא על חומה המוקפת בשעת כיבוש הארץ, כיצד עיר שלא היתה מוקפת חומה בשעה שכבש יהושע את הארץ אף על פי שמוקפת עתה הרי היא כבתי החצרים ועיר שהיתה מוקפת חומה בימי יהושע אף ע"פ שאינה מוקפת עתה הרי היא כמוקפת, וכיון שגלו בחרבן ראשון בטלה קדושת ערי חומה שהיו בימי יהושע כיון שעלה עזרא בביאה השניה נתקדשו כל הערים המוקפות חומה באותו העת מפני שביאתן בימי עזרא שהיא ביאה שנייה כביאתן בימי יהושע, מה ביאתן בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו במעשר, אף ביאתם בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו במעשר.

וּכְתַב הָרֹאשׁׁ ד', א"א, חֲדוּשׁ גָּדוֹל אֲנִי רוֹאֶה בְּכֹאן, דִּהְיָ סֶבֶר קְדוּשַׁת יְהוֹשֻׁעַ לֹא קִדְשָׁה לַעֲתִיד לְבֹא וְהָדָר אִמְרָ אֵף עַל פִּי שְׁאִינָה מוֹקֶפֶת עֵתָה הָרִי הִיא כְּמוֹקֶפֶת ר"ל שֶׁהַקְדוּשָׁה הָרֹאשׁוֹנָה לֹא בִטְלָה עַד שֶׁבִטְלָה הָאָרֶץ חֲדוּשׁ גָּדוֹל הוּא זֶה וְאֵין סוֹמְכִין עֲלָיו שֶׁהָרֹאשׁוֹנוֹת בִּטְלוּ מִשִּׁבְטָלָה הָאָרֶץ אֵף עַל פִּי שְׁחֹמְתָה קִיַּמְתָּ וְאִם נִפְלָה חֹמַתָּן מִיָּד בִּטְלָה קְדוּשַׁתָּן.

דִּהְרֹאשׁׁ ד' הַבֵּין בְּדַבְרֵי הָרִמְב"ם שֶׁבִּיטּוֹל קְדוּשַׁת עָרֵי חוֹמָה בְּחֹרְבָן רֹאשׁוֹן תְּלוּי בִּישׁ לֵה חוֹמָה אוֹ לֹא, וְהַשִּׁיג עֲלָיו, וַיֵּשׁ לִיִּשְׁב.

[הִלְכָה ט"ז] וְכֵן לַעֲתִיד לְבֹא בְּבִיָּאָה שְׁלִישִׁית בַּעַת שִׁיכְנֹסוּ לָאָרֶץ יִתְחִילוּ לִמְנוֹת שְׁמִיטִין וַיּוֹבִלוּת וַיִּקְדְּשׁוּ בְּתֵי עָרֵי

חוֹמָה וַיִּתְחַיֵּב כָּל מְקוֹם שִׁיכְבְּשׁוּהוּ בְּמַעֲשֵׁרוֹת שְׁנֵאמַר וְהַבִּיֵּאךְ י"י אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ וִירְשָׁתָהּ, מִקִּישׁ יְרוּשָׁתְךָ לִירוּשַׁת אֲבוֹתֶיךָ, מִה יְרוּשַׁת אֲבוֹתֶיךָ אֵתָה נֹהֵג בָּהּ בְּחִידוּשׁ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֵף יְרוּשָׁתְךָ אֵתָה נֹהֵג בָּהּ בְּחִידוּשׁ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ.

הַשִּׁיג הָרֹאשׁׁ ד', א"א, הֵא דְלֹא כְּרַבִּי יוֹסִי אֵלֹא בְּמִקְוֹמוֹת שֶׁלֹּא קִידֵשׁ עֲזָרָא.

דִּהֵינּוּ דֹאָף דֹאמְרִינֵן קְדוּשָׁה שְׁנִיָּה קְדֻשָּׁה לַעֲתִיד לְבֹא, אֵין פִּירוּשׁ הַדְּבָר שֶׁמָּה שֶׁקִּידֵשׁ עֲזָרָא יִהְיֶה קְדוּשׁ וְלֹא יוֹתֵר, אֵלֹא שֶׁבְּבִיָּאָה שְׁלִישִׁית בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ יִחְזֹרוּ וַיִּקְדְּשׁוּ אֶת כָּל הַמִּקְוֹמוֹת שֶׁלֹּא קִידֵשׁ עֲזָרָא.